Arimon, G. (2023). El silenci dels vençuts. El cas d'un molletà a l'exili: Salvi Vidal Fortuny (1900-1982). *Notes*, 38, 93-113.

El silenci dels vençuts. El cas d'un molletà a l'exili: Salvi Vidal Fortuny (1900-1982)

Glòria Arimon Ventura*

Resum: Salvi Vidal Fortuny neix el 23 de juliol de l'any 1900 a Mollet del Vallès. De família humil, treballa en moltes feines, es casa i té tres fills. Simpatitza amb la CNT i va voluntari a defensar la República el 1936. L'any 1939 fuig a Prats de Molló i comença una ruta que el portarà per diferents camps de concentració: Bram, Vernet d'Arieja, Mailly, Argelers... i després arriba a les bases de submarins de l'Atlàntic dins l'organització Todt. Acaba a Cherbourg i, quan l'exèrcit dels EUA arriba, treballa per a ells fins al final de la guerra. Tem tornar i es queda treballant a França fins el 1950. De nou a Mollet, treballa, es jubila i mor el 1982. Amb ell queden enterrats onze anys de lluita i patiment silent. Un oblidat que recuperem per a la memòria democràtica.

Paraules clau: Argelers, camps de concentració, companyies de treballadors estrangers (CTE), Cherbourg, exili, Mollet del Vallès, OT, refugiat, Salvi Vidal Fortuny, Segona Guerra Mundial, Sant-Maloù, Todt

The silence of the defeated. The story of a common man in exile: Salvi Vidal Fortuny (1900-1982)

Abstract: *Salvi Vidal Fortuny was born on the 23rd of July 1900 in Mollet del Vallès. From a modest family, he has several jobs, marries, and has three children. He sympathizes with the CNT and in 1936 he enlists to defend the Republic. In 1939 he escapes to Prats de Molló and starts a route that will take him through several concentration camps: Bram, Vernet, Mailly, Argelers… and then he reaches the Organization Todt submarine bases of the Atlantic. He ends up in Cherbourg and when the United States Army liberates the town, he works for them until the end of the war. He is afraid of coming back and stays working in France until 1950. Once again in Mollet he works, retires, and dies in 1982. With him, an eleven-year silent struggle is gone. A forgotten person whom we reclaim in the name of democratic memory.*

Keywords: *Argelers, concentration camps, Companies of Foreign Workers (CTE), Cherbourg, exile, OT, refugee, Salvi Vidal Fortuny, Second World War, Saint-Malo, Todt*

* Periodista i filòloga, serveisgenerals@icloud.com

Article rebut el 15 de setembre de 2022; acceptat el 28 de setembre de 2022.

1. Introducció

El seu pare, Joan Vidal Casas, de 39 anys, estava casat amb la Carme Fortuny Bargalló. Havien arribat a Mollet des de Santes Creus (Alt Camp)i vivien al passatge de Sant Llorenç, 22, al costat del Bonifaci dels vins, davant la benzinera del Benigno. Van tenir quatre fills: el Baltasar (1898), el Magí (1899), el Salvi (1900) i el Llorenç (1901). El pare morí l'any 1930.

L'any 1921 Salvi fa el servei militar, destinat al 7è Regiment d'artilleria pesada, on s'incorpora el 23 de novembre d'aquell any, i jura bandera el 2 de gener de 1922. Coneix una noia, veïna seva, vinguda d'un poble de Salamanca, Castraz, la María Luisa Martín Garzón. Es casen i tenen un fill, el Josep, el 4 d'octubre de 1928. El 27 de març de 1932 neix el segon fill, Salvi, i el 21 de novembre de 1936 neix en Jordi.

Salvi treballa en molts altres oficis (en una relació de l'Ajuntament de Mollet del Vallès dels mossos entre divuit i quaranta anys consta com a farinaire), però també fa de barber (un seu net conserva una antiga caixa), i en diferents carnets fets a França consta com a adober, fuster, agricultor i paleta. Militava a la CNT i en una Junta directiva del 14 d'octubre de 1931 presidida per Eliseu Valls és nomenat caixer. En Salvi guardava la caixa amb els diners a casa seva... i allò no es tocava mai!

El seu fill Jordi ens diu que va anar a la guerra voluntari i recorda que parlava molt de Durruti. No sabem si formava part de la columna que va sortir de Mollet el 24 de juliol de 1936, o es va afegir als trenta molletans que van sortir de Granollers cap el front d'Aragó. En ambdues situacions deixava la seva dona embarassada. Però també hi ha la possibilitat que marxés més endavant, l'abril de 1938, amb una colla de molletans.

La dona treballava a cal Fàbregas i amb tres fills petits necessitava ajuda. La va tenir, tant de la mare d'en Salvi com dels seus pares, que el 1938 van anar a viure amb ella. Eren José Martín Hernández i Asunción Garzón Hernández.

2. L'exili

La majoria dels components de la Columna Durruti, reconvertida pel Decret del 3 de juny de 1937 en la 26a Divisió de l'Exèrcit Popular de la República depenent del Ministeri de la Guerra, travessava la frontera francesa el 10 de febrer de 1939 per Puigcerdà (Cerdanya) i la Jonquera (Alt Empordà). D'allà anaren a la Tor de Querol i Montlluís, a la Cerdanya, i Prats de Molló, al Vallespir.

Figura 1. Capella de Sta. Margarida de Coll d'Ares, que serví de refugi als exiliats quan baixaven cap a Prats de Molló. Font: Glòria Arimon, 2022

Salvi marxa a l'exili a finals del gener de 1939. El seu fill petit, el Jordi, té tres anys. Des de Molló (Ripollès) es podia fugir pel coll d'Ares, una carretera que ja estava operativa el 1939 però no fins al punt fronterer. D'allà a Prats de Molló (Vallespir), ja en territori francès, eren onze quilòmetres per una pista sense asfaltar, que quan les autoritats militars republicanes van demanar aplanar per evacuar els ferits en vehicles, les autoritats franceses no van voler. També es podia anar per l'antic camí de Camprodon que passava per la casilla dels carrabiners o pel camí d'Espinavell al coll Pregon. La majoria dels civils passaven pel coll d'Ares però molts militars republicans ho feien pels corriols per frenar l'avanç dels nacionals i donar temps als civils i als tres mil ferits que havien evacuat de diferents hospitals de Camprodon per creuar la frontera.

Les tropes franquistes de la 53 a Divisió del cos de l'exèrcit d'Aragó van arribar a coll d'Ares el 13 de febrer. El 14 de febrer, les restes de la 60a Divisió de l'exèrcit republicà creuaven la frontera. Eren els darrers soldats republicans que hi passaven.

En Salvi és a Prats de Molló, en territori francès, el primer refugi on les tropes franquistes no podien arribar.

2.1. El camp de Prats de Molló

L'any 1939 Prats de Molló era un poblet de 2.100 habitants. Cap a la meitat de gener d'aquell any hi van començar a arribar homes, dones, infants i militars. En dos mesos hi van passar cent mil refugiats. Primer van estar en escoles, a l'església i en cases particulars, però de seguida es va necessitar més espai i es va fer servir l'únic que tenien a mà: els prats propers al poble. La majoria dels refugiats van a parar allà.

> La població de Prats veu amb sorpresa com dalt de Santa Margarida apareix una columna ininterrompuda de persones en direcció al poble. L'itinerari és el sender que des de coll d'Ares porta a Prats de Molló per la capella de Santa Margarida, l'alt d'Aspinasse i els tres roures de la Boixeda (Registre de successos de la brigada de duanes de Prats de Molló, 1939).

Figura 2. Fossa comuna de 36 refugiats morts al cementiri de Prats de Molló. Font: Glòria Arimon, 2022.

L'Ajuntament de Prats de Molló estava desbordat per l'allau de refugiats. Segons un informe municipal, el 5 de febrer de 1939

plovia i nevava, els refugiats estaven xops i calia trobar-los sostre. Dones i nadons, nens i nenes tremolaven de fred. Moltes llars els van obrir les portes (Tarragó, 2009). Les dificultats materials van empitjorar la situació i trenta-sis refugiats van morir (reposen en una fossa comuna del cementiri municipal). En poques setmanes les autoritats franceses traslladen els refugiats als camps de les platges del Rosselló (Argelers, Sant Cebrià i el Barcarès) o cap a l'interior (Lo Vernet, Arieja, Occitània). A finals de març d'aquell any, els camps de Molló tanquen. Entre d'altres hi havien passat els escriptors Pere Calders i Avel·lí Artís Gener (Tísner).

Figura 3. Arribada dels primers refugiats a Prats de Molló. L'edifici de la dreta és l'escola, que va servir de refugi. Font: Patrick Claude, Réfugiés espagnols en France

Al carrer de Jaume I, 22 de Mollet arriba una postal per correu adreçada al Salvi, escrita en francès des de Prats de Molló, on qui signa, un suposat cosí, diu que està bé i espera que ells també ho estiguin, una estratagema perquè la família sabés que era viu sense comprometre'ls. En Salvi s'hi està entre quinze dies i un mes, com la majoria de refugiats, fins que el traslladen al camp de Vernet d'Arieja.

Figura 4. Postal enviada per Salvi des de Prats de Molló a la família perquè sabessin que havia arribat a França. Al revers, escrit on simula ser un cosí, per no comprometre la família. Font: família Vidal

2.2. El camp de Vernet d'Arieja

El camp de Vernet d'Arieja (municipi de Lo Vernet, departament de l'Arieja), obre el febrer de 1939 per internar-hi republicans espanyols comunistes, dirigents de les Brigades Internacionals i milicians anarquistes de la Columna Durruti. El clima era dur. La neu i la pluja convertien el terreny en un pantà i era difícil trobar sostre on aixoplugar-se. Els mateixos refugiats van anar construint les instal·lacions durant els mesos de març i abril. El juny de 1939 hi havia 14.619 interns.

Sabem que en Salvi va estar en aquest camp per una carta de l'Amicale des Anciens Internés Politiques de Vernet d'Ariege et Résistants, de Pàmies (Arieja), signada pel seu secretari, Luís Menendez, escrita el 14 de juny de 1977, on li demanen dades per poder justificar quant temps va estar a Vernet i a altres camps, per reclamar compensacions. A dintre del mateix sobre hi guarda dos retalls de diari: un en castellà, amb el títol "Los ex-internados de Vernet se organizan en la Amicale", i un altre en català, del diari *Avui* (5-5-1977), "Els internats de Vernet no obliden". No sabem quan hi va entrar exactament, però segons fonts escrites de l'Amicale de Vernet figura en la llista de militars per ordre alfabètic que van sortir el 30 de juny de 1939 cap al nord de França, al camp de Mailly (Aube, Gran Est).

Els refugiats tenien poques possibilitats de sobreviure: eren afortunats si alguna família els contractava per treballar amb ells, com feien la família Guanyabens i Martí Vivès (Daví, 2015). Altres possibilitats eren enrolar-se a la Legió estrangera, o apuntar-se a les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE) creades pel Govern francès (Decret del 12 d'abril de 1939) per aprofitar l'enorme potencial de mà d'obra dels milers de refugiats. Les CTE estaven militaritzades i les formaven grups d'uns dos-cents homes. Els exiliats sabien que era explotació de mà d'obra però molts pensaven que era millor allò que no estar-se de braços plegats al camp. Molts s'hi apunten, de grat o per força (amb l'ocupació alemanya esdevindrà obligatori) i treballen durament llargues jornades. Són destinats a la defensa o a la construcció de la Línia Maginot, oleoductes i bases militars a l'Atlàntic.

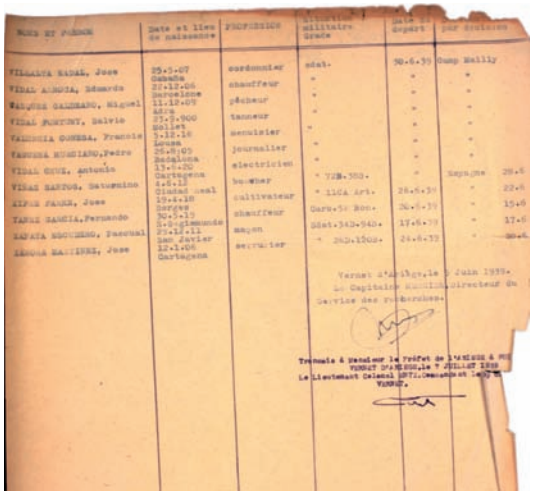

Figura 5. Llistat de militars, per ordre alfabètic, sortits del camp de Vernet el 30 de juny de 1939 on figura Salvi Vidal. Font: Amicale du camp de Concentration du Vernet

Sabem per la correspondència entre el molletà Vicenç Bachs i la seva dona, que en Vicenç i en Salvi van coincidir en aquest camp, perquè en algunes cartes el Vicenç dona records del Salvi per la seva

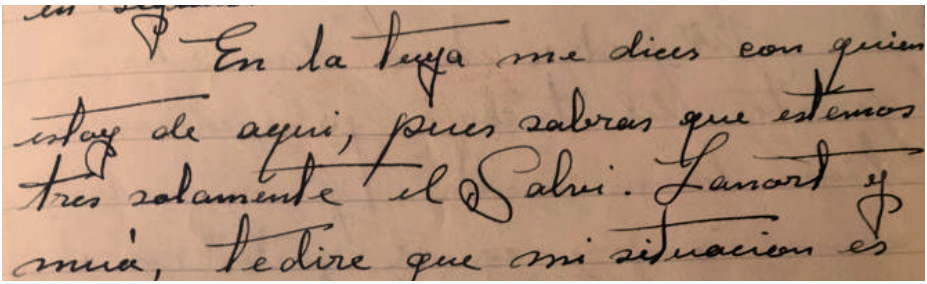
En la tuya me dices con quien estoy de aquí, pues sabras que estamos tres solamente el Salvi. Lanart y mia, te dire que mi situacion es

Figura 6. Fragment de la carta del 30 de juliol de 1939 de Vicenç Bachs a la seva dona, on esmenta el Salvi. Font: família Bachs

dona (Tura, 2020). El 30 de juny de 1939 surt un comboi cap el camp de Mailly, on hi ha en Vicenç Bachs i en Salvi Vidal.

A principis de setembre de 1939, de les 8.134 persones que hi havia al camp de Vernet, amb prou feines en quedaven cent seixantavuit, perquè es volia tancar, però es torna a omplir en començar la Segona Guerra Mundial per convertir-lo en un camp d'internats polítics. Els testimonis parlen de manca d'assistència sanitària, morts produïdes per falta d'aliments i intents de fuga. El febrer de 1941 hi ha una sublevació ofegada pels trets dels guàrdies on van morir cent cinquanta persones. A partir del 1942 la Gestapo el feia servir com a camp de trànsit.

Vernet tanca definitivament el 30 de juny de 1944, tot deportant les quatre-centes tres últimes persones: 398 homes i cinc dones. Els homes van anar a parar a Dachau (Baviera, Alemanya) i les dones, a Ravensbrück (Brandenburg, Alemanya). Hi havien passat més de trenta mil persones, homes, dones i infants.

2.3. El camp de Mailly

El camp de Mailly (municipi de Mailly-le-Camp, departament de l'Aube) estava situat a quasi mil quilòmetres del de Vernet. Per la seva proximitat relativa amb Alemanya, en molts casos va servir de camp d'estada provisional per continuar camí cap a camps d'extermini nazis.

En Salvi Vidal i els seus companys, procedents del camp de Vernet, com en Bachs, conviuen amb centenars de refugiats més. En una carta del 30 de juliol de 1939 de Bachs a la seva dona li explica que hi ha dos coneguts seus: en Salvi i el Lanard. Però entre setembre i octubre de 1939 Bachs és enviat a Rambervillers (Vosges, Gran Est), des d'on continua escrivint a la seva dona. En una carta del 2 de febrer de 1940 li diu que ha tingut carta del Salvi i el Lanart, que s'escriuen sovint i que donin molts records a les seves dones. Dissortadament, els camins dels dos molletans s'havien bifurcat. Bachs va anar a treballar a la Línia Maginot (frontera franco-alemanya) i va acabar a Mathausen (Àustria). On era en Salvi?

> El Comitè de la Resistència del camp de Vernet havia explicat i fet entendre el que podia esperar-nos i les evasions durant el trajecte foren nombroses. La més important va

ser a Montigny le Roi, a la vall de Meuse, al departament de l'Alt Marne, a uns 250 quilòmetres de la frontera alemanya (Esteve, 1977, 5 maig, p. 9).

Un dels nets d'en Salvi recorda que l'avi explicava que mentre eren transportats en un camió, uns quants van saltar i es van fugar. Es van fer mal –explicava– però els que no van saltar van acabar en un camp d'extermini. El Jordi, el fill petit del Salvi, recorda que el pare explicava que un cop es va escapar i va estar cinc dies amagat dins el nínxol d'un cementiri perquè el buscaven. Perdem la seva pista, però poc després sabem que no és gaire lluny. Està (amb la CTE 42, on està enquadrat) primer a Radonvilliers i després a Brienne-le-Château, a una cinquantena de quilòmetres de Mailly, al departament de l'Aube (Gran Est), en tasques d'artilleria (havia fet aquesta especialitat durant el servei militar). Amb l'avanç de les tropes alemanyes, aquesta CTE baixa cap al sud de França, a Bram (Aude, Occitània), que acull 1.882 refugiats espanyols que fugien de les zones de combat (Sanz, 2021).

2.4. El camp de Bram

Els camps rossellonesos d'Argelers, Sant Cebrià i el Barcarès s'havien fet petits per acollir els milers de refugiats. Per això el Govern francès obre, el 1939, al departament de l'Aude, tres camps més: Montolieu, Couiza-Montazels i Bram. Aquest darrer, obert el 16 de febrer, es planteja en una segona fase de planificació i especialització dels camps. El 25 de maig de 1939 havia acollit milers d'homes i tres mil dones que venien d'Argelers, però també hi portaven gent gran. Els primers mesos les condicions de salubritat van ser molt dolentes.

Figura 7. Camp de Bram. Internats fent de barbers. Font: Facebook

A Bram hi va estar presoner el fotògraf Agustí Centelles, que va difondre prop de sis-centes fotografies i va publicar un diari de la seva estada on parla de la manca d'higiene, la sarna, el ranxo repugnant o la censura. També hi va estar una nena molletana, la Nati Simarro, amb la seva família, procedent d'Argelers (Suárez, 2020).

A la llista de presoners de Bram hi consta Salvi Vidal, que forma part de la CTE 42. Del nord torna al sud. Hi entra el 25 de setembre de 1939 i s'hi està fins l'11 de juliol de 1940, quan l'envien a Argelers.

El camp de Bram va tancar definitivament el 15 de gener de 1941. S'hi havien allotjat més de trentasis mil refugiats.

2.5. El camp d'Argelers

Argelers, al Rosselló, va ser la població que va rebre més pressió del flux d'exiliats que fugien per aquella banda de la frontera els primers dies després de l'ocupació de Catalunya per les tropes franquistes. En una setmana hi van arribar més de cent mil persones. A mesura que van passar els mesos es van anar repartint en d'altres camps, però a partir de l'estiu de 1940 els presoners d'Argelers tornen a ser cada cop més i depenen del Govern de Vichy, instal·lat en aquesta ciutat dins la França ocupada i col·laboracionista amb el règim nazi.

Els alemanys demanen al govern francès mà d'obra per a les grans instal·lacions que volen fer al nord i oest de França i el Govern francès decideix cedir-los refugiats dels diferents camps de concentració. El novembre de 1940, el camp tenia poc més de dotze mil internats, entre ells, 1.171 d'antics membres de les Brigades Internacionals, però el nombre de presos va creixent fins a principis de 1941.

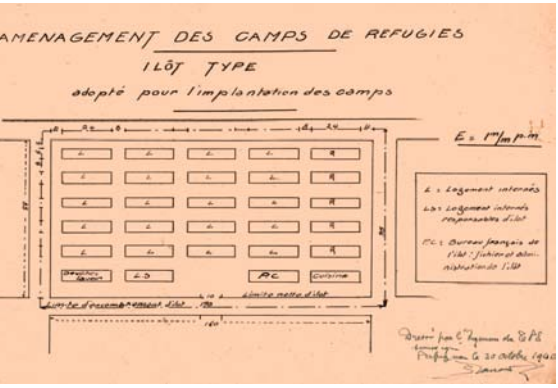

Figura 8. Esquema del camp d'Argelers. Font: Facebook

L'11 de juliol de 1940 al Salvi el traslladen al camp d'Argelers. A la fitxa consta com a agricultor. Li cal esperar dos mesos i mig, fins el 25 de setembre del mateix any, per ser classificat en el Grup d'afectats 3/360, Companyia 151, segon grup, al camp 9. És un grup de traspàs a qui "formen" per enviar-los a l'Atlàntic. La Llei del 27 de setembre de 1940, sota el règim de Vichy, havia creat els Grups de Treballadors Estrangers (GTE) que substitueixen els CTE, per a persones de divuit a cinquanta-cinc anys, que foren, majoritàriament, espanyols.

Figura 9. Platja d'Argelers, 80 anys després del tancament del camp. Font: Glòria Arimon, 2022

Hi havia accidents de treball molt sovint i es perseguia els desertors (que portaven al camp de Vernet), però, si aconseguien escapar, molts entraven a la Resistència. El camp d'Argelers tanca definitivament el febrer de 1942.

El 10 de març de 1941 al Salvi el traslladen al nord-oest de França, a la costa atlàntica. Canvi de paisatge i inici d'una etapa nova i incerta.

3. La Segona Guerra Mundial a França

El maig de 1940 les tropes alemanyes havien envaït Holanda, Bèlgica, Luxemburg i França. Quaranta-sis dies més tard, França es rendeix, signa un armistici el 20 de juny i queda dividida en dues zones: la França ocupada pels nazis i la del règim col·laboracionista del mariscal Pétain (Govern de Vichy). El Govern de Vichy crea una xarxa pròpia de camps d'internament, que a partir de l'estiu del 1942 són punt de partida a camps de concentració alemanys.

3.1. L'Organització Todt

A partir de la tardor de 1940, el Tercer Reich necessitava mà d'obra a la zona ocupada. En aquest context apareix l'Organització Todt, que deu el nom al seu fundador, Fritz Todt. Creada el 1938 a Alemanya i també coneguda com a OT, és una agència governamental de cooperació entre la indústria alemanya i el govern alemany. El personal es considerava milícia i devia la mateixa lleialtat a Hitler que un soldat de l'exèrcit. L'*Oberbauleitung* (OBL) era la unitat bàsica d'operacions, que eren supervisats per personal alemany (mínim un 10 % en àrees de reraguarda i un 25 % en àrees del front).

L'OT oferia una sortida a l'atur i la precarietat, per això al principi s'hi apuntaven voluntaris, inclosos francesos, però quan l'atur va baixar i la demanda de mà d'obra va pujar va començar el reclutament forçós. L'OT planificava, coordinava i encarregava l'execució concreta dels treballs a grans empreses privades, la majoria alemanyes, però no totes, que subcontractaven les feines a d'altres empreses. El 1940 l'OT dirigeix grans treballs de construcció, amb tres objectius: executar treballs militars (ports i bases submarines, aeroports i fortificacions), fer projectes per millorar l'explotació econòmica dels països ocupats (accés a primeres matèries...) i fer treballs d'infraestructura general (carreteres, ponts, ferrocarrils...).

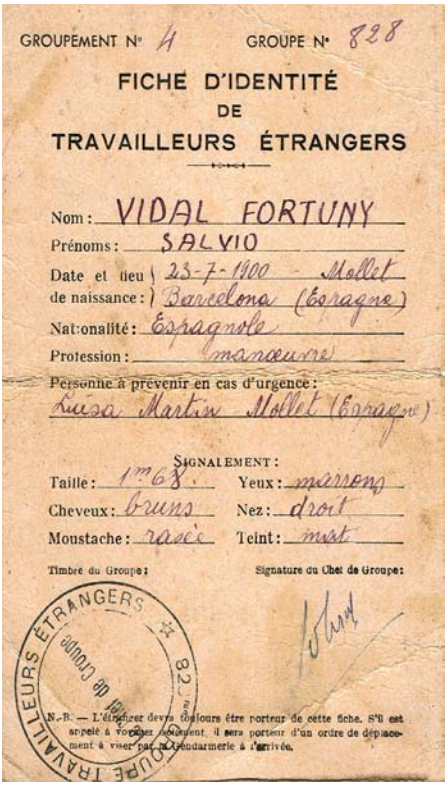
GROUPEMENT N° 4 GROUPE N° 828

FICHE D'IDENTITÉ DE TRAVAILLEURS ÉTRANGERS

Nom: VIDAL FORTUNY
Prénoms: SALVIO
Date et lieu de naissance: 23-7-1900 - Mollet Barcelona (Espagne)
Nationalité: Espagnole
Profession: manœuvre
Personne à prévenir en cas d'urgence: Luisa Martin Mollet (Espagne)

SIGNALEMENT:
Taille: 1m68 Yeux: marrons
Cheveux: bruns Nez: droit
Moustache: rasée Teint: mat

Timbre du Groupe: Signature du Chef de Groupe:

TRAVAILLEURS ÉTRANGERS 828 Groupe de Groupe

N.B. — L'étranger devra toujours être porteur de cette fiche. S'il est appelé à voyager, ensuite, il sera porteur d'un ordre de déplacement à viser par la Gendarmerie à l'arrivée.

Figura 10. Document del Salvi com a treballador d'un GTE, 1940. Font: família Vidal

Alemanya necessita protegir la costa atlàntica per assegurar subministraments i impedir l'entrada dels Aliats. Per això dissenya l'anomenat Mur Atlàntic, que anava des de les costes del sud de França fins al cap Nord, a Noruega.

La primera prova de l'OT va ser el 1940, quan va haver de restaurar les comunicacions en la onada de l'avanç de l'exèrcit alemany i assegurar el flux de subministraments a la línia del front. Entre 1940 i 1941 treballen en aquella costa des de Bèlgica a Bretanya en el que anomenen *Einsatzküsre* (Área Oest de les Operacions de la Costa), amb seu a An Oriant (Ar Mor-Bihan, Bretanya) i tenen l'objectiu de construir instal·lacions submarines.

La primavera de 1941 inicien el reclutament, començant pels republicans espanyols, encara nombrosos als camps. Amb el suport dels alemanys a la línia de demarcació, aquests últims es divideixen en dues categories: els que hi van voluntàriament, *transportspanier*, i es beneficien del tracte dels treballadors habituals, i els que hi van forçats, anomenats despectivament *rotspanier* (espanyol roig). El maig de 1941, després del pas de la comissió Todt, vuit-cents internats d'Argelers s'incorporen a la zona ocupada i entre els mesos de juny i agost, en segueixen altres, la majoria espanyols. Aquests *rotspaniers*, entre ells Salvi Vidal, treballen en la construcció del Mur Atlàntic, que comença el setembre de 1941, però també en la fortificació de les bases submarines.

L'any 1942 mor Fritz Todt i és substituït per Albert Speer, ministre d'armament alemany. Entre aquell any i el següent, gran part de l'organització perd el caràcter paramilitar i esdevé indústria de defensa: a més de fer construccions militars també reparen danys per comunicacions vitals i essencials, plantes de producció i construcció de dipòsits subterranis, factories i altres. Cada empresa és responsable de l'alimentació i el pagament dels treballadors, incloent els estrangers. A partir de la primavera de 1942, quan una empresa treballa per a l'OT, automàticament passa a ser indústria de guerra. La construcció del Mur Atlàntic comença la primavera del 1942, amb tres-cents mil homes i, segons fonts de la mateixa OT, havien arribat a ocupar un milió i mig de persones entre maig de 1942 i maig de 1943. Es tractava de construir una línia de búnquers, bateries antiaèries, bases submarines… al llarg de gairebé tres mil quilòmetres, però l'estiu del 1943 se n'havien construït molts menys del que preveien.

Les necessitats de mà d'obra creixen. El 8 de desembre de 1943 els alemanys ordenen requisar personal per a l'OBL de Cherbourg (Manche, Normandia) amb treballadors estrangers que resideixen al sud de França. L'ordre afectava treballadors estrangers entre divuit i quaranta-cinc anys i republicans que no estaven coberts pel consolat d'Espanya, abans del 25 de gener de 1944. Els espanyols que van formar part d'aquests allistaments eren republicans, soldats que havien entrat a França i van ser empresonats pels nazis, altres que van escapar dels camps d'internament i vivien a França i també els que van acceptar la deportació de presons espanyo-

les. Els combois d'espanyols arribaven als centres de l'OT contínuament durant el 1943 i la primera meitat del 1944 i molts desertaven. La primavera d'aquell any els francesos tenien ordres de portar a Alemanya els espanyols que no tenien els papers en regla. Així, molts no van anar a parar a Cherbourg, sinó a Alemanya.

Fritz Sackel, responsable dels allistaments, el gener de 1944 demana al Govern de Vichy un milió d'homes. I afegeix: "Tots els homes han de ser alimentats, allotjats i tractats de manera que se'ls exploti al màxim amb la menor despesa possible". (Gaida, 2018). Hi havia desercions, sabotatges... i milers d'homes hi deixaven la pell treballant. El Govern de Vichy accepta cedir milers de republicans espanyols, que són enquadrats dins el Servei de Treball Obligatori (STO), creat el 16 de febrer de 1943. El 1944, entre el 25 i el 30 % de la producció bèl·lica alemanya provenia de fàbriques administrades per Todt, que en cinc anys havia esdevingut l'ocupador civil més gran de l'Europa ocupada. La majoria treballen en la construcció de bases submarines construint plataformes per a míssils i búnquers. Durant l'ocupació nazi de França, entre 1941 i 1944, quaranta mil refugiats espanyols van treballar per a l'Organització Todt.

3.2. Les bases submarines del nord de l'Atlàntic

Diferents grups d'exiliats són traslladats a ciutats portuàries destinats a la construcció de bases submarines com Bordeus, La Rochelle i més endavant, a d'altres ports més al nord, com Brest, Sant-Maloù i

Figura 11. Raebel-Werke era una empresa de construcció alemanya que treballava per la Todt en les construccions de bases a l'Atlàntic. Font: Thomas Lautenschlag

Cherbourg. Aquests dos últims formaven una única OBL fins el juny de 1944, que es van separar. El nombre de firmes controlades per la OBL de Cherbourg al sector de la construcció era de quinze mil treballadors que tenien diferents tipus de contractes, agrupats per països d'origen. Cada camp allotjava una mitjana de cinc-cents homes i les barraques tenien una capacitat de setanta-cinc a cent cinquanta homes. Tenien hospitals propis i dispensaris, i unitats de primera assistència, posaven vacunes del tifus i del còlera... però les condicions d'alguns camps eren deplorables. Un nombre desconegut de refugiats espanyols mor a les obres de construcció del Mur Atlàntic. Els estrangers no tenien assegurança sanitària, però es podien fer una assegurança privada. Els criteris de pagament variaven molt segons la categoria del treballador. Als forçats estrangers se'ls pagava poc. L'ofici de fuster que consta al carnet de Salvi Vidal pertanyia al grup D. Se'ls retenia una deducció pel menjar i en teoria treballaven quaranta-vuit hores setmanals (vuit hores diàries).

Des que Salvi surt d'Argelers fins que tenim els següents documents escrits, passen nou mesos. On va estar?

Lfd. Nr.:	Name:	Vorname	Kontr.-Nr.:	Geboren:	Geburtsort:	Wohnort:
316	Sans Jose	Francisco	3033	14. 3.93.	Bellvís	Bellvís
317	Sans Torrebadella	Hilario	3072	10. 4.11.	Albán	Albán
318	Ses Massip	Eleazar	3761	1. 6.02.	Bisbal de Falset	Bisbal de Falset
319	Sebastián González	Auxilio	3010	16. 7.18.	Tineo	Tineo
320	Sebastián Ponet	Sin	3071	17. 7.09.	Alcudia de San Juan	Barcelona
321	Segura Pastila	Manuel	3326	6. 6.16.	Nijar	Almería
322	Simón Bertrán	Valentín	3399	24. 5.01.	Manresa	Manresa
323	Soler Asturiano	Agustín	3012	4. 3.15.	Zaragoza	Archivel
324	Soler Berlet	Marcisa	3348	1. 3.97.	San Celoni	Barcelona
325	Soler Boix	José	3322	18. 3.20.	Gerona	Gerona
326	Soler Esteves	Salvador	3144	22. 4.99.	Malgrat	
327	Sterkiewicz	Michel	3010	25. 9.22.	Frouzles	Agricourt (Frankr.)
328	Suárez Noguera	Benito	3025	16. 3.20.	Malpica	Malpica
329	Surroncer	Lajos	3318	9. 7.00.	Bucsko	Bucsko
330	Tablada Ortes	José	3023	24. 2.02.	Asturias	Cabrera
331	Tapia	Manuel	3337	4. 5.97.	Almoaita	Barcelona
332	Tarín Castello	Salvador	3104	9. 9.00.	Valencia	Alcubay
333	Torralba Cabrera	José	3172	30.12.20.	Villanueva de Córdoba	Villanueva de Córdoba
334	de la Torre Cornet	Jorge	3289	12. 5.18.	Barcelona	Barcelona
335	Torres Morales	Plácido	3165	4. 4.18.	Ucles	Ucles
336	Traverís Pons	Francisco	3069	1.11.11.	Barcelona	Pontpedrous (Frankr.)
337	Tremado Cabanellas	Custaquio	3610	20. 6.00.	Puebla de Alcocer	Badajoz
338	Trias Sellaeso	José	3102	26. 7.07.	Nerida	Villanueva la Serena
339	Trigo Acronte	Juan	3059	8. 8.04.	Jerez de los Caballeros	Valle Mata moros
340	Vacas Ramírez	Antonio	3004	18. 2.18.	Almería	Almería
341	Valdes Rodríguez	Andrés	3108	6. 9.07.	Aira	Aira
342	Valeriano Blásquez	Saul	3134	17. 4.11.	Tomelloso	Tomelloso
343	Valle Galán	Ramón	3250	24. 5.19.	Molino	Molino
344	Vallejo Mazete	Desiderio	3229	11. 2.08.	Toledo	Toledo
345	Vasco Puigtellers	Luis	3351	13.10.20.	Barcelona	Barcelona
346	Vázquez Rodríguez	José	3320	16. 2.16.	Portugal	Portugal
347	Ventalló Casadesunt	Enrique	3354	1. 1.08.	Cervia de Ter	Cervia de Ter
✓ 348	Vidal Fortuny	Salvio	3161	23. 7.00.	Mollet del Vallés	Mollet del Vallés
349	Vilaplana Vilaplana	Rafael	3306	9.11.03.	Alicante	Berinarbal
350	Villanueva González	Vicente	3030	20. 3.12.	Toledo	Toledo
351	Zamora Guesada	Gregorio	3114	12. 2.16.	Jaén	Jaén
352	Zamora Paredes	Gines	3197	27. 4.14.	Alzarrón	Valent
353	Zorza Gabrión	Juan	3401	1.10.98.	Alcanar	Alcanar
354	Acebal González	Faustino	3293	24. 7.21.	Cama de Langreo	Cama de Langreo
355	Agueso	Roque	3149	16. 8.09.	Comerera	Comerera
356	Ajet Bauer	Jerónimo	3169	7. 7.87.	Requinenas	Requinenas
357	Alcántara Moreno	Joaquín	3158	22. 6.09.	Castro del Río	Castro del Río
358	Alvarez García	Andrés	3320	7. 7.08.	Málaga	Chiclana
359	Aparicio Martín	Joaquín	3181	10. 2.11.	San Benito	San Benito

Figura 12. Salvi Vidal, en una llista de treballadors d'OT a l'Atlàntic Nord. Font: Arxius Arolsen

ïen catenàries de les vies fèrries per dificultar les comunicacions dels trens. Tot això ho explicava Salvi als seus nets. L'any 1943 l'OBL Nord (direcció regional) necessita més mà d'obra a la base submarina i demana sis mil treballadors espanyols. I de Brest, molts exiliats són traslladats a Sant-Maloù (Ille i Vilaine, Bretanya). És possible que Salvi passés aquells primers mesos allà i després l'OT el destinés dos-cents cinquanta quilòmetres més al nord.

El poble de Sant-Maloù tenia una importància estratègica vital i des del 1940 formava part del dispositiu alemany del Mur Atlàntic. Era el punt base per abastir les illes del Canal, úniques entitats del territori britànic ocupades durant la Segona Guerra Mundial. Els alemanys van anar de pressa en transformar la ciutat i el port en places fortes.

3.3. Les bases de Brest, Sant-Maloù i Cherbourg

La base submarina de Brest (Finisterre, Bretanya) va ser un dels epicentres militars dels alemanys. Des de l'octubre de 1940 hi arribaven republicans espanyols d'Argelers, traslladats en tren, en unes condicions molt dures (en vagons tancats moltes hores...) que feien témer el pitjor. Feien de formigoners, ferrallers, fusters, mecànics... i sobretot, de manobres, amb tasques molt dures com portar a l'esquena sacs de ciment de cinquanta quilos per fer formigó. Els sabotatges formaven part de la feina dels republicans, com, per exemple, posar aigua salada en lloc d'aigua dolça quan preparaven la barreja amb el ciment, així en sortia un producte defectuós. També destru-

AUSWEIS Nr. 46238

Der Vidal Fortuny Salvio

geb 23 - 7 00 Staatsang Spanien

ist bei der Organisation Todt im Rahmen des Einsatzes « Westküste » tätig.

Er ist berechtigt die Baustellen und Werke der Frontoberbauleitung Mitte der Frontführer zu betreten.

Lichtbild auf der Rückseite.

Figura 13. Carnet de Todt núm. 46238. Anotat a mà: 15238. Nom i cognoms, data de naixement, nacionalitat, signatura. Font: família Vidal

Els britànics, per la seva banda, van desenvolupar defenses tècniques i els submarins alemanys responien. El període més intens d'aquesta lluita va ser entre el 1940

i finals del 1943, però des del 1942, a mesura que la marina mercant i els Estats Units d'Amèrica (EUA) van entrar a la guerra, les coses van anar canviant.

3161
Ausweis Nr. 7993
Name : Vidal Fortuny
Vorname : Salvio
geb. : 23.7.00 in Mollet del Valle
Nationalität : Spanier
Wohnung : Jaime 1.a 22 (Barcelon
Firma : Raebel - Werke
Signature :
RUECKSEITE BEACHTEN !
Dieser Ausweis ist berechtigt, die Baustellen der Org. Todt, Oberbauleitung Cherbourg zu betreten. Dieser Ausweis hat nur Gültigkeit in Verbindung mit einem amtl Personalausweis u. nur für die auf der Rückseite angegebene Person.
Oberbauleitung Cherbourg
SS - Verbindungsführung
5 JAN 1944
délivrée à Cherbourg

Figura 14. Carnet d'identificació de Salvi Vidal, OBL Cherbourg, 5 de gener de 1944. Font: família Vidal

Nou mesos després d'haver sortit d'Argelers, el 14 de gener de 1942, Salvi està en el camp de treball Gustav, a Sant-Maloù, amb el número de contracte 3161, al campament Westmark de l'empresa alemanya Raebel-Werke. Tenia un salconduit que certificava que treballava per a la Todt com a part de l'operació Costa Oest i estava autoritzat a entrar a les obres i als tallers de les línies del front. Salvi va guardar un certificat de treball emès a Gustav signat per Emil Ludwig, cap de l'empresa, on certifica que va fer de fuster del 14 de gener de 1942 al 16 d'octubre de 1943.

Dos dies després, el 18 d'octubre de 1943, el traslladen a Cherbourg, uns dos-cents quilòmetres al nord, també a la costa, en la mateixa feina. Els alemanys hi havien arribat el 17 de juny de 1940, amb el general Erwin Rommel al davant, i dos dies després la ciutat es va rendir. El port, com a Sant-Maloù, era d'aigües profundes, el millor per a les seves necessitats. A l'Atlàntic nord, la Kriegsmarine (la Marina alemanya) atacava els vaixells dels Aliats. Tenien una arma molt potent, els famosos submarins U-Boat, que al principi van ser molt efectius. Salvi explicava al seu net Josep que veia sortir els submarins alemanys cap a mar; al principi, tornaven tots o quasi, però a mesura que els Aliats avançaven en la guerra, en tornaven menys. "Els caçaven com a mosques", explicava, content. La intensitat dels raids aliats entre el gener i la primavera del 1943-1944 va complicar molt la situació als alemanys.

Els Arxius Arolsen són un centre internacional de documentació de la persecució nazi i dels supervivents alliberats on guarden la col·lecció documental més gran del món sobre les víctimes i supervivents del règim nazi. Aquest fons conté informacions sobre els presos dels camps de concentració, els treballadors forçats estrangers i els desplaçats registrats després de la guerra. Està format per més de trenta milions de documents que proporcionen informació sobre més de disset milions i mig milions de persones. Salvi Vidal apareix a la llista de treballadors civils forçats dins del capítol de "'Implementació de les ordres de les Forces Aliades sobre la llista de tots els estrangers i perseguits pels alemanys, i documents relacionats". En aquesta llista hi ha 348 espanyols d'entre 435 persones que "treballaven" per Raebel-Werke, a Cherbourg el 1944.

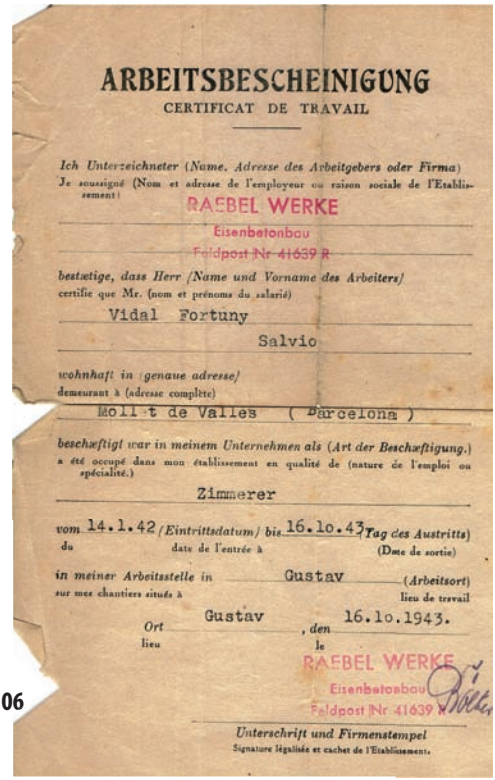

ARBEITSBESCHEINIGUNG
CERTIFICAT DE TRAVAIL

Ich Unterzeichneter (Name, Adresse des Arbeitgebers oder Firma)
Je soussigné (Nom et adresse de l'employeur ou raison sociale de l'Etablissement)
RAEBEL WERKE
Eisenbetonbau
Feldpost Nr 41639 R

bestætige, dass Herr (Name und Vorname des Arbeiters)
certifie que Mr. (nom et prénoms du salarié)
Vidal Fortuny
Salvio

wohnhaft in (genaue adresse)
demeurant à (adresse complète)
Mollet de Valles (Barcelona)

beschæftigt war in meinem Unternehmen als (Art der Beschæftigung.)
a été occupé dans mon établissement en qualité de (nature de l'emploi ou spécialité.)
Zimmerer

vom 14.1.42 *(Eintrittsdatum) bis* 16.10.43 *(Tag des Austritts)*
du date de l'entrée à (Date de sortie)

in meiner Arbeitsstelle in Gustav *(Arbeitsort)*
sur mes chantiers situés à lieu de travail

Ort Gustav *, den* 16.10.1943.
lieu le

RAEBEL WERKE
Eisenbetonbau
Feldpost Nr 41639 R

Unterschrift und Firmenstempel
Signature légalisée et cachet de l'Etablissement.

Figura 15. Certificat de treball de Raebel-Werke (del 14 de gener de 1942 al 16 d'octubre de 1943). Font: família Vidal

Organisation Todt
Einsatzgruppe West
O.P.L.St.Malo
Abschnitt Gustav.

O.U., den 7.10.43.

Am

Marinebefehl.

Nr 37

Das spanische Gefm. der Firma: Raebel - Werke, Kontr.Nr. 3161
Name: Vidal Fortuny Salvio geb. 23.7.00. in Mollet de Valles
Wohnort: Mollet de Valles untergebracht in Lager: Westmark
wird nach: St. Malo in Marsch gesetzt und meldet sich
bei seiner Ankunft sofort auf der O.T.-Leitstelle.
Grund der Reise: Versetzung nach Cherbourg letzter Urlaub:

Der Abschnittsfronteinheiter.

Frei von ... und Ungeziefer
18. Okt. 1943

Abgefertigt
18.10.43
VGAD
Guernsey

Figura 16. Document del trasllat de Salvi Vidal de Sant-Maloù a Cherbourg , 7 d'octubre de 1943. Font: família Vidal

Les condicions de vida d'un camp de treballs forçats no eren comparables a les d'un camp de concentració, però molts captius aprofitaven el permís de vacances per evadir-se. Als Arxius Arolsen hi ha documentació de cartes on es denuncia la desaparició de persones i la petició de recerca. Tant és així que el febrer de 1943, la OBL de Cherbourg crea un camp de càstig a Rauville-la-Bigot (Manche, Normandia), a uns quinze quilòmetres, on anaven a parar els que aconseguien repescar. Però no sembla que aquestes fossin les intencions del Salvi. El seu lema devia ser el de sobreviure i ajudar la família que havia deixat a Mollet, estalviant el que podia del migrat sou. El seu fill recorda que el pare enviava diners (que quedaven molt reduïts per les "pessigades" franquistes) i també alguns paquets. Un cop, a través de la família de Jordi Solé Tura, els va fer arribar un rellotge de polsera.

3.4. L'arribada de l'exèrcit americà

Els Estats Units havien declarat la guerra a Alemanya el desembre de 1941. A principis de 1944, en les àrees de perill, les autoritats d'OT només treballaven en installacions essencials i preveient l'aterratge dels Aliats, es concentraven en ajudar els enginyers en les zones de batalla i en les emergències després dels bombardejos. El Mur Atlàntic no aconsegueix aturar la invasió dels Aliats. Alemanya resisteix, però va fent passes enrere. El 1944, davant l'arribada de l'exèrcit americà, Hitler dona l'ordre al comandant de la guarnició alemanya de Sant-Maloù de no rendir-se. Per la seva banda, l'exèrcit nord-ame-

ricà vol evitar espais de resistència com havia passat a Saint-Nazaire, An Oriant, Royan... Al final, la ciutat pateix un setge de deu dies, amb intensos bombardejos.

Figura 17. Cherbourg, 1944, soldats i civils enderroquen l'oficina de TODT. Molts documents van desaparèixer cremats pels mateixos alemanys o en aquests assalts. Font: www.dday-overlord.com

L'evacuació de l'OT de França es va fer entre el 18 i 20 de maig amb un ordre de prioritat, de més categoria a menys. Els estrangers eren els últims i alguns van ser interceptats pels Aliats a Bretanya i Cherbourg. Hi havia marxes forçades de nits i un 35 % d'estrangers van desertar. Es "van perdre" francesos, belgues, holandesos i espanyols. El total de personal d'OT era llavors de tres-cents mil (dos-cents quinze mil estrangers).

Cherbourg és l'objectiu principal de les tropes americanes desembarcades a Utah Beach[1] perquè els calia suport logístic per al subministrament humà i material de les tropes. El 26 de juny els alemanys es rendeixen i les tropes americanes de seguida es posen a reparar els danys. Al cap d'un mes, el port ja acollia els primers vaixells (els Aliats havien desembarcat a Normandia el 6 de juny de 1944, cosa que va provocar el caos a l'exèrcit alemany).

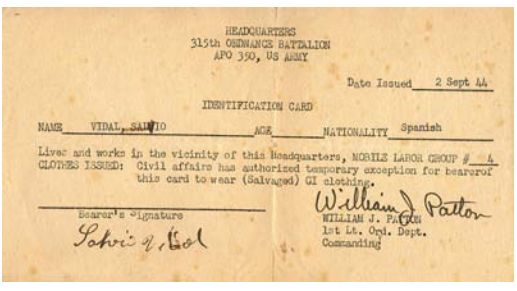
HEADQUARTERS
315th ORDNANCE BATTALION
APO 350, US ARMY

Date Issued 2 Sept 44

IDENTIFICATION CARD

NAME VIDAL, SALVIO AGE NATIONALITY Spanish

Lives and works in the vicinity of this Headquarters, MOBILE LABOR GROUP # 4
CLOTHES ISSUED: Civil affairs has authorized temporary exception for bearerof this card to wear (Salvaged) GI clothing.

Bearer's Signature
Salvio Vidal

WILLIAM J. PATTON
1st Lt. Ord. Dept.
Commanding

Figura 18. Document d'identificació d'US Army a nom de Salvi Vidal. Font: família Vidal

Un mes després de l'entrada de les tropes nord-americanes a Cherbourg, trobem un document d'en Salvi que demostra que treballa per a l'Exèrcit dels Estats Units d'Amèrica. Mecanografiat en anglès, és del 30 de juliol de 1944 i diu que estava al grup número 4 del Dipòsit 501-A. El document relaciona els articles de vestir a què te dret "com a treballador civil". El 2 de setembre del mateix any hi ha un salconduit que l'autoritza a circular per la zona perquè viu i treballa allà, al grup 4 de la Caserna, Batalló 315, Apo 350, de l'Exèrcit dels Estats Units. També té una cartilla de racionament de l'ETOUSA (European Theater of Operations, United Sta-

[1] Una de les platges del desembarcament de Normandia.

tes Army), del 21 de desembre de 1944 amb la llista de menjar, tabac i altres productes que li corresponien setmanalment, quinzenalment i mensualment.

4. Després de la guerra

Un cop els americans finalitzen la missió, el Salvi es troba lliure i sense feina. El 22 de febrer de 1945 arriba a París amb l'objectiu d'assegurar que podrà treballar i, alhora, tindrà suport com a exiliat. Així, d'una banda es dona d'alta del Centre d'Acolliment de Treballadors Estrangers de París amb el número 613. D'altra banda, es fa soci de l'Associació d'Internats i Deportats Polítics, amb el número 22194. D'entrada s'està en un gran centre d'acolliment, la Caserna Kellerman, que es va construir l'any 1937 al districte 13è per acollir joves d'arreu del món per a l'Exposició de 1937 organitzada per grups d'escoltes. Calculem que devia anar a raure allà tot arribant de Cherbourg fins que troba allotjament a casa d'un company, al 125, Faubourg Temple de París, i treballa de manobre.

La guerra no acaba fins el 8 de maig de 1945 quan els alemanys signen la capitulació davant dels Aliats. Salvi viu a París des del 5 de juliol de 1945 i suposem que va viure amb alegria la desfilada dels Aliats pels Camps Elisis el 26 d'agost. El 2 de novembre de 1945, el Govern francès dissol els GTE.

En acabar la guerra, els exiliats esperen que els Aliats els ajudin a enderrocar el règim de Franco, però no és així. El dictador continua al poder perquè el règim franquista assegura als Aliats la contenció del comunisme i, a més, Espanya té una posició geoestratègica que els interessa. Després del final de la guerra mundial, unes cent mil persones procedents d'Espanya es queden a viure a França, com en Salvi. Alguns decideixen fer-ne la seva nova residència, però ell vol tornar: a Mollet hi té la dona i els fills.

Entre els documents que guarda hi ha un permís del Ministeri de Treball de França com a treballador estranger, amb vigència del 28 de gener de 1946 fins al 30 de març de 1949, amb el número AA95965, que especifica que és vàlid per l'Alt i Baix Rin, Mosel·la i Alps marítims, quatre departaments allunyats de París, fronterers amb Itàlia i Alemanya. L'última empresa on treballa, un taller de materials de construcció anomenada Arthur Beauvois, és a Bruay-en-Artois (Pas de Calais, Alts de França), a prop de la frontera belga. S'hi està del 31 d'agost de 1949 fins al 10 de desembre de 1950, com a formigoner. Conserva un certificat de bona conducta, mecanografiat, amb un afegitó a mà del gerent que diu: "Molt bon element, ha complert sempre".

5. La tornada a Mollet

A Mollet, la família ha fet gestions davant les autoritats molletanes, l'alcalde i altres, per assegurar que no tindrà problemes. Tots diuen que si no té delictes de sang pot tornar, però no seria el primer que és empresonat i afusellat. Tothom té molt clar el record de l'alcalde Josep Fortuny. Té passaport i una declaració d'autorització de sortida de França, perquè acredita que té cinc-centes pessetes. Als documents, continua tenint l'adreça

de París. Des del 13 al 20 de desembre de 1950, Salvi passa uns dies a l'Hotel Flambon de París. Al passaport diu: "regreso definitivo". La família no sap la data exacta d'arribada. S'acosta Nadal i en Salvi no ha tornat, però està a prop.

Figura 19. Ultimes pàgines del passaport, visat d'entrada a Portbou el 28 de desembre de 1950. Autoritzen el titular a continuar fins a Mollet i té un termini de 5 dies per presentar-se a la Policia. Font: família Vidal

El 28 de desembre de 1950 entra per Portbou (Alt Empordà), on li donen permís per continuar fins a Mollet i presentar-se a la Policia o la Guàrdia Civil en un termini de cinc dies. El seu fill Jordi recorda que tenia por que el detinguessin i hi va anar amb els dos fills grans, però no va passar res. Tanmateix, sembla que s'hi havia de presentar de manera periòdica.

El 2 de gener de 1951 adreça una carta a uns amics també exiliats a França (vegeu l'annex). Ha estat onze anys absent. Té cinquanta anys i passa el Cap d'Any i els Reis en família. Ell està acostumat a treballar, busca feina i en troba a les Moles però la pols el perjudica molt. Passa a treballar a Mas Bagà mentre la seva dona, que continua treballant a Can Fàbregas, demana al senyor Molas, el director, si el seu home pot entrar allà; li diu que farà el que pugui i ho fa. I el Salvi treballa al tèxtil fins a la jubilació.

El seu fill recorda un home bo, optimista i molt treballador, que dins de casa parlava molt de política, però fora, gens. Entre el 1970 i el 1975 deixen la vella caseta i se'n van a viure en un pis del carrer de Roger de Llúria. En Salvi, en un primer pis, mira l'espai del veí dels baixos, on té clar que hi faria un hort. Es fa soci del Club de Futbol Mollet i quan es jubila passa llargues estones al Casal Cultural. Ningú del seu entorn coneix les peripècies que ha passat. Els seus nets recorden les "batalletes" que l'avi els explicava. Però la salut li comença a fallar. És diabètic i arriba un punt que li han d'amputar una cama i després l'altra. I queda reclòs en una cadira de rodes. Mor el 12 de juliol de 1982.

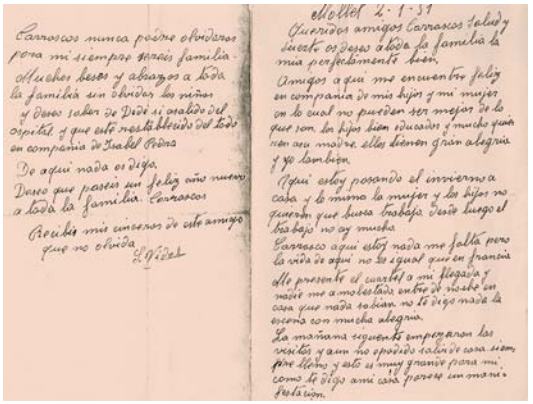

Figura 20. Carta escrita, pocs dies després de retornar a Mollet, a la família Carrasco exiliada a França. Vegeu transcripció en l'annex. Font: família Vidal

Figura 21. Salvi Vidal a Mollet. A la fotografia de la dreta amb els seus nets Josep i M. Lluïsa. Font: família Vidal

La seva història queda resumida en uns quants papers guardats en una capsa de galetes que conserva un dels nets. L'inici d'aquesta recerca comença amb un llibre, *Trieste*, de Dasa Drndic, que parla del nazisme en aquesta ciutat del nord-oest d'Itàlia, on s'esmenten els Arxius Arolsen. Una senzilla cerca per Internet amb el nom clau de "Mollet" ens porta a un nom: Salvi Vidal Fortuny. I a partir d'aquí vam anar estirant fils fins arribar al que hem explicat.

6. Conclusions

Una de les feines dels estudiosos de l'exili republicà és anar aportant llum al que va passar aquells anys. A Mollet del Vallès s'ha treballat molt, però quan sorgeix aquesta història ens adonem que ens queda molta feina per fer. Cap dels que hi treballem havíem sentit a parlar del Salvi Vidal. Comencem a cercar i anem sabent coses d'ell, però també d'altres persones, com els molletans que van estar al camp de Vernet i no coneixíem. De casa enfora, ningú sabia res del passat del Salvi. Per als companys del Casal Cultural amb qui jugava a cartes o els coneguts que es trobava al camp de futbol... era un jubilat que havia treballat a França, sense especificar més. Cap relació amb partits, sindicats o associacions. Cap comentari en públic. L'anarquista que va marxar el 1939 va tornar amb els mateixos ideals, però era un altre. Busquem per Internet, però caldrien molts mitjans per accelerar aquestes recerques que s'han de fer fragmentades i, en alguns casos, presencialment. Hem tret a la llum una història oblidada, amb molts interrogants. Quantes coses no sabem encara?

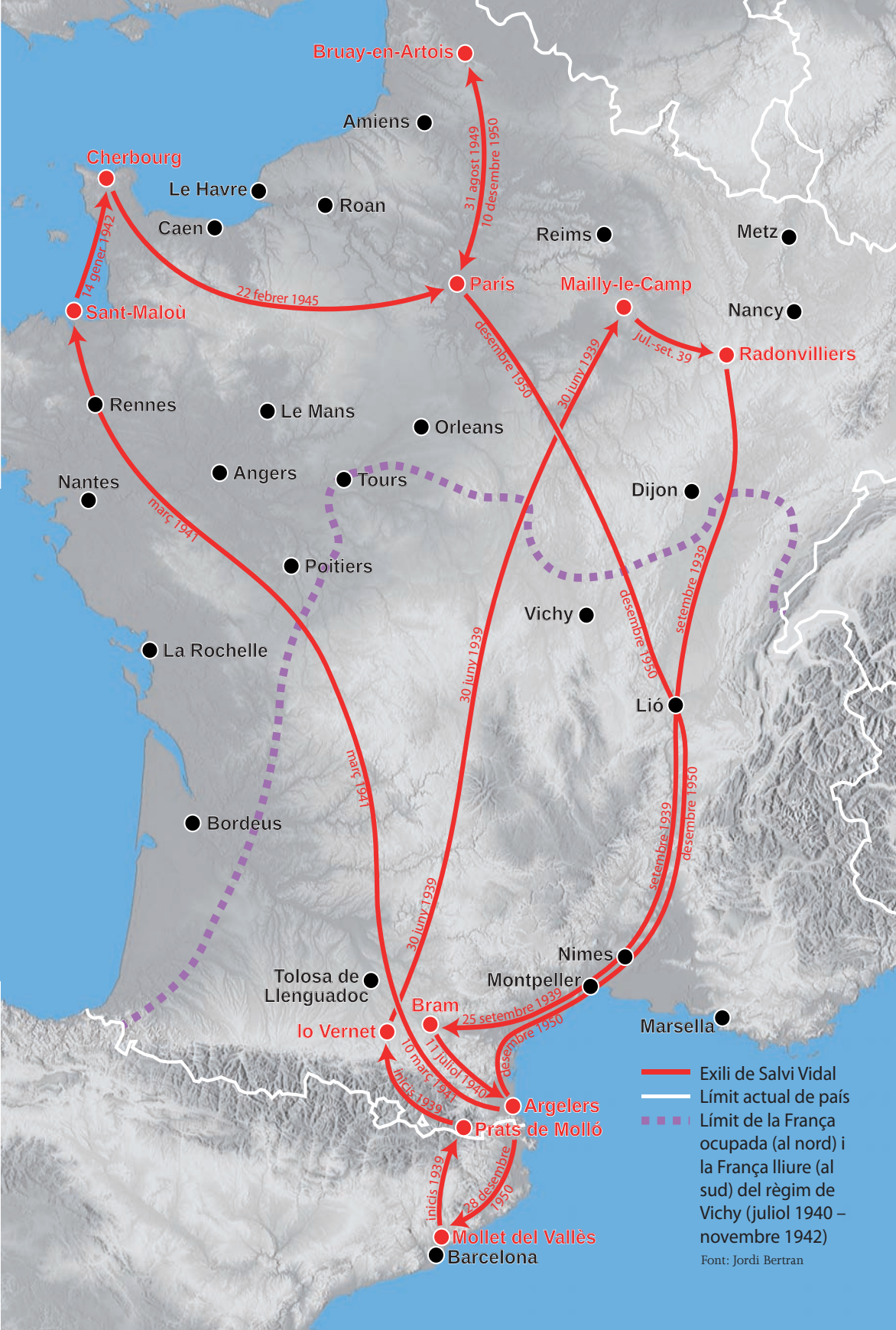
Bruay-en-Artois
Amiens
Cherbourg
Le Havre
Roan
Caen
Reims
Metz
Paris
Mailly-le-Camp
Nancy
Sant-Maloù
Radonvilliers
Rennes
Le Mans
Orleans
Nantes
Angers
Tours
Dijon
Poitiers
Vichy
La Rochelle
Lió
Bordeus
Nimes
Montpeller
Tolosa de Llenguadoc
Bram
Marsella
lo Vernet
Argelers
Prats de Molló
Mollet del Vallès
Barcelona
31 agost 1949
10 desembre 1950
14 gener 1942
22 febrer 1945
desembre 1950
30 juny 1939
jul.-set. 39
març 1941
setembre 1939
desembre 1950
30 juny 1939
setembre 1939
desembre 1950
30 juny 1939
25 setembre 1939
desembre 1950
11 juliol 1940
10 març 1941
inicis 1939
inicis 1939
28 desembre 1950
Exili de Salvi Vidal
Límit actual de país
Límit de la França ocupada (al nord) i la França lliure (al sud) del règim de Vichy (juliol 1940 – novembre 1942)
Font: Jordi Bertran

Bibliografia

Anonymes, Justes et Persécutés durant la période Nazie dans les communes de France. Recuperat 30 març 2022, de http://www.ajpn.org/

Daví, J. (2015). El compromís de la família Guanyabens i Martí Vivès amb els exiliats molletans. *Notes*, 30, 31-48.

Esteve, J. (1977, 5 maig). Els internats de Vernet no obliden. *Avui*, 9.

Gaida, P. (2018). *Rotspanier. Catalogue d'exposition "Espagnols rouges"*. Lulu.

Guiter, G. (2022). *Sangre y hormigón. Asturianos que levantaron el Muro Atytlántico de Hitler. La Voz de Asturias*. Recuperat 19 juny 2022, de https://www.lavozdeasturias.es/noticia/asturias/2022/06/03/asturianos-levantaron-sangriento-muro-atlantico-hitler/00031654243644723404316.htm

Handbook of the organization TODT (OT) march 1945. Recuperat 30 març 2022, de

Herwinkel, L (2022). *La base navale allemande de Brest, 1940-1944*. Pu Rennes.

https://archive.org/details/HandbookOfTheOrganisationTODTOTUK1945

Joly, H (2005). *Les archives des entreprises sous l'Occupation*. IFRÉSI

Jornet, J i Paz, A (2005). *Républicains espagnols en Midi-Pyrénées. Exit, histoire et mémoire*. Presses Universitaires du Mirail.

Lemmes, F (2009). *Les relations entre entreprises allemandes et françaises dans le secteur du bâtiment sous l'Occupation, 1940-1944*. Recuperat 31 març 2022, de https://books.openedition.org/igpde/4429

Martinez-Maler, O. I Saule, S. (Coord.) (2022). Théâtre et résistance des républicains espagnols exilés en France 1939-1945. *Exils et migrations ibériques aux XXe et XXIe siècles*, 13-14. Recuperat 30 març 2022, de https://cermi.fr/histoire-de-la-revue

McNab, C. (2014). *Hitler's fortresses. German fortifications and defences 1939-45*. Osprey.

Nadeau, JP (s.a.). *Bases Sous-Marines. Sous marins et U-Boote. La bataille de l'Atlantique* (2003-2022). Recuperat 31 març 2022, de http://www.u-boote.fr

Perez, R. (2015). La 26ª División. Entre la retirada y el internamiento en el campo de concentración de Vernet d'Ariège. *Cuadernos Republicanos*, 88, 105-135.

Picas, M. (2020). Cartes de l'exili: Cuartier F Barracó 101. Bram (Aude). 1939. *L'Erol*, 145-146, 157-161.

Picquenot, A. (1983). *Cherbourg sous l'occupation*. Ouest France.

Sans, A. (2021). *Cartas del exilio. Cartas de amor y de esperanza de un campesino aragonés a su família en la tormenta de la Guerra y del exilio* (1939-1940). Recuperat 30 març 2022, de http://cartasdelexilio.free.fr

Selected records of Departmental Archives of the Pyrénées orientales (eastern pyrenees), 1908-1976. United States Holocaust Memorial Museum Archive. Recuperat 30 març 2022, de http://collections.ushmm.org

Suárez, M.A. (2000). *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Centre d'Estudis Molletans, Col·lecció Vicenç Plantada, 4.

Suárez, M.A. (2020). L'exili d'una nena molletana, la Nati Simarro. *Notes*, 35, 65-79.

Tarragó, L. (2009). *El document de Prats*. Rba Libros.

Tura, M (2020). De l'esperança d'una vida a França a l'extermini per apàtrida. Correspondència del molletà Vicenç Bachs Vilà (1906-1941). *Notes*, 35, 81-102.

US Army Center of Military History. *US Army in World War II Series. Normandy*. Recuperat 30 març 2022, de https://history.army.mil/brochures/normandy/nor-pam.htm

White, J. i Hecker, M. (2018). *Encyclopedia of camps and guettos 1933-1945, volume III. Camps and guettos under European Regimes Aligned with Nazi Germany*. Indiana University Press. United Holocausy Memorial Museum. United States Holocaust Memorial Museum. Recuperat 30 març 2022, de https://www.ushmm.org/research/publications/encyclopedia-camps-ghettos

Altres fonts

Fonts documentals: Amicale du camp de Concentration du Vernet, Anonymes, Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMVA), Arxiu Municipal de Granollers (AMGr),* Arxius Arolsen (Coblença, Alemanya), Arxius Federals Alemanys (Bundesarchiv),* Arxives Départamentals de la Manche, Arxives Départamentals des Pyrenées Orientales, Association Souvenir de l'Exil Républicain Espagnol en France (ASEREF), Asociación para el Estudio de los Exilios y las Migraciones Ibéricas Contemporáneas (AEMIC), Federacion española de Deportados e Internados Políticos Victimas del Fascismo (FEDIP), Fundación Anselmo Lorenzo,* Justes et Persécutés durant la période Nazie dans les communes de France, Military museum West Point, Réfugiés Espagnols en France - Exilio Republicano Español

Fonts orals: Joaquim Garcia, Pere Lluís, Elisabet Prades, Josep i Maria Lluïsa Vidal Coma, Jordi Vidal Martin, Salvi Vidal Negre

*Arxius consultats sense resultats significatius

Annex. Transcripció de la carta que envia Salvi Vidal, el 2 de gener de 1951, des de Mollet a la família Carrasco, que continuava exiliada a França

Mollet 2-1-51

Queridos amigos Carrascos. Salud y suerte os deseo a toda la familia, la mía perfectamente bien.

Amigos, aquí me encuentro feliz en compañía de mis hijos y mi mujer, con lo cual no pueden ser mejor de lo que son, los hijos bien educados y mucho quieren a su madre, ellos tienen gran alegría y yo también.

Aquí estoy pasando el invierno a casa y lo mismo la mujer y los hijos, no quiere que busque trabajo. Desde luego el trabajo no ay mucho.

Carrasco, aquí estoy, nada me falta pero la vida de aquí no es igual que en Francia. Me presenté el cuartel a mi llegada y nadie me ha molestado, entré de noche en casa que nada sabían, no te digo la escena con mucha alegría.

La mañana siguiente empezaron las visitas y aún no he podido salir de casa, siempre lleno y esto es muy grande para mí, como te digo mi casa parece una manifestación.

Carrasco, nunca podré olvidaros, para mí siempre seréis familia.

Muchos besos y abrazos a toda la familia sin olvidar los niños y deseo saber de Dedé, si ha salido del hospital y que esté restablecido del todo en compañía de Isabel Pedra.

De aquí nada os digo.

Deseo que paséis un feliz año nuevo a toda la familia Carrascos.

Recibís mis sinceros de este amigo que no olvida.

S. Vidal